

Rapport 2010:21

Värmekulvert och dränering inom Bollerups säteri

Arkeologisk förundersökning 2009–2010

Jan Kockum

Rapport 2010:21

Värmekulvert och dränering inom Bollerups säteri

Arkeologisk förundersökning 2009–2010

Jan Kockum

Fornlämningsnr: 13
Bollerups säteri 3:5, Bollerup sn
Tomelilla kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Box 406

20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2010 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2010:21

Omslag: Kontorsbyggnaden fotograferad från porten i borgen. Foto: Jan Kockum

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Läge och topografi	8
Historik och fornlämningsmiljö	8
Undersökningsresultat	10
Referenser	12
Administrativa uppgifter	13
Bilagor	15
Fyndlista	15

Fig. 1. Bollerup i Tomelilla kommun, Skåne.

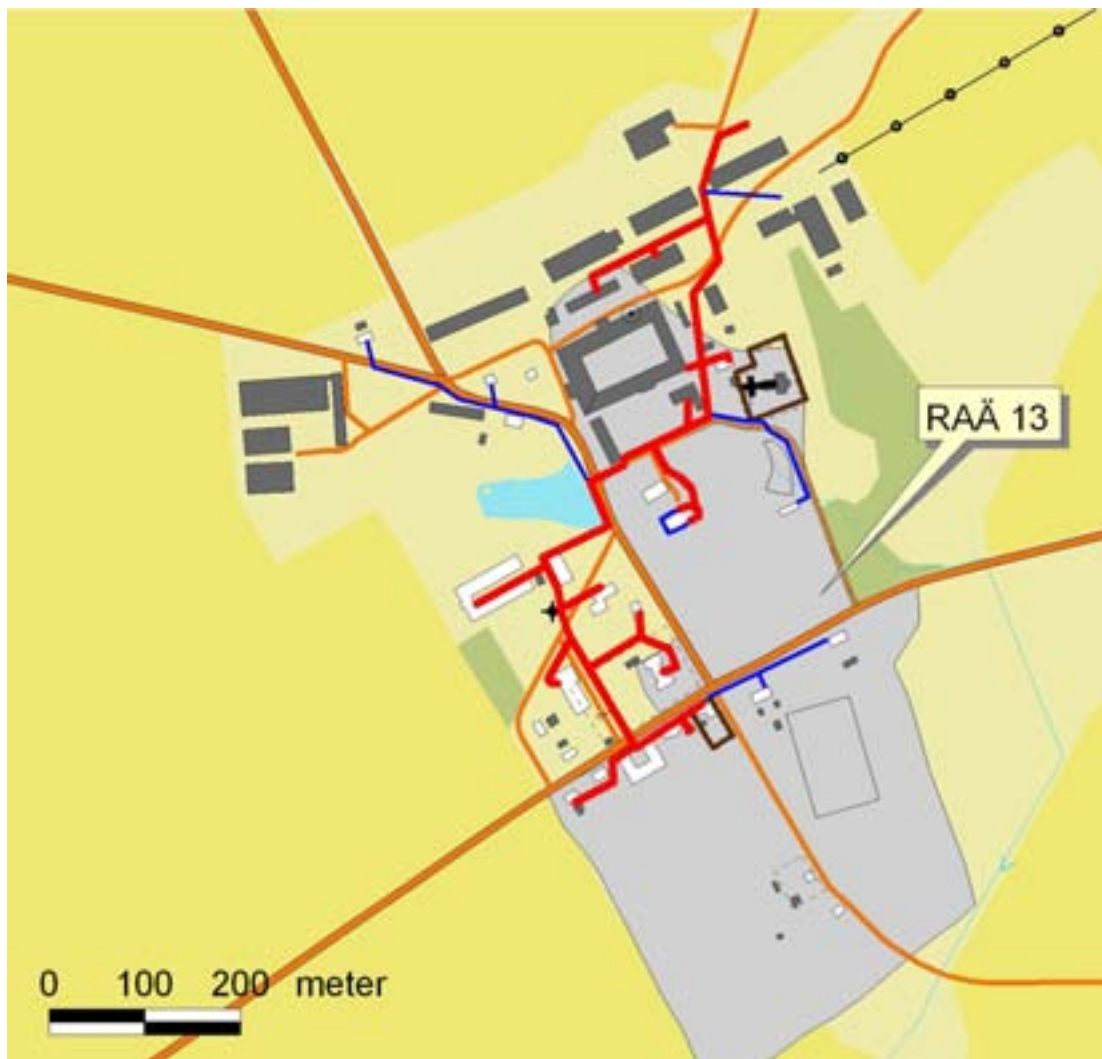

Fig. 2. Bollerup med fjärrvärmeschakten från 2008 rödmarkerade och de nu aktuella kompletterande värmekulvertarna och dräneringen blåmarkerade. Fornlämningen, Bollerups historiska bytomt, gråmarkerad. Utdrag ur fastighetskartan, blad 2D 0h.

Sammanfattning

I samband med förläggning av värmekulvert och dränering inom RAÄ 13 i Bollerups socken har en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning genomförts. Vid undersökningen påträffades rivningsmassor strax utanför kyrkans bostadsmur. Vid den ”nya” mangårdsbyggnaden på borgholmen framkom rivningsmassor från äldre byggnader samt en mur från tidigare byggnad. Den tidigare byggnaden finns ej med i det historiska kartmaterialet och bör således dateras till senast 1700-talet.

Inledning

I samband med schaktning för värmekulvert inom Bollerups säteri har markingrepp gjorts. Då markingreppen till stora delar berörde Bollerups historiska bytomt, upptagen som fornlämning RAÄ 13 i Bollerups socken, beslutade länsstyrelsen i Skåne län att en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning skulle företas. Undersökningen genomfördes under perioden 091124–100524 av antikvarie Jan Kockum vid Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne. Under nämnda period har arkeologifunktionen vid Regionmuseet gått upp i Sydsvensk Arkeologi AB, som övertagit ärendet.

Läge och topografi

Bollerup ligger på Österlen, ca 8 km sydost om Tomelilla, omgivet av svagt böljande fullåkersbygd. Jordarten domineras av lerig morän med inslag av moränfinlera, morängrovlera samt sedimentär berggrund.

Byn domineras i den centrala delen av borg och borgholme, omgiven av en vallgrav, med kyrkan åt nordost och stora stallbyggnader i norr.

Historik och fornlämningsmiljö

Ortnamnet, i äldsta kända form *Bullathorp*, består av ändelsen *-torp* i betydelsen nybygge samt förleden *Bulle* – troligtvis ett mansnamn.

Den romanska stenkyrkan med runt torn byggdes på 1100-talet och välvdes på 1400-talet. Korpartiet med korsarmar och absidformad sakristia tillkom 1869.

Godset är känt sedan 1200-talets mitt, då i släkten Dues ägo. Den medeltida huvudbyggnaden, det fasta huset, har sannolikt fått sin form vid 1400-talets slut genom att två äldre stenhus byggts samman. En ny huvudbyggnad uppfördes i mitten av 1800-talet. På 1700-talet besökte kommissionslantmätare Johan Lorents Gillberg (1726 – 93) Bollerup i sitt uppdrag att författa en beskrivning över länet. Han skriver då bl a att det funnits dubbla vallgravar kring borgen, något som man idag inte kan se några spår av (Wallin 2007, s 46), inte heller framgår det med någon tydlighet på 1754 års eller 1776 års karta.

Fig.3. De rödmarkerade schaktstäckorna ligger inom fornminnesområdet. 1) Här framkom delar av en mur ca 16 m väst om befintlig bogårdsmur, samt rivningsmassor. 2) Här framkom maskinslaget tegel. 3) Vid denna sträcka påträffades inget av antikvariskt intresse. 4) Vid denna sträcka påträffades en nord-sydligt orienterad mur.

År 1927 gjordes byggnadsarkeologiska undersökningar på borgen, då man även grävde från den nuvarande ingången runt det sydöstra hörnet. Här påträffades en äldre tegelbyggnad, eventuellt ett torn. Det har även påträffats en källare med valv vid det fasta husets nordvästra hörn (Wallin muntlig uppgift 081127).

Andra arkeologiska insatser har gjorts i form av en antikvarisk kontroll 1983, då vallgraven muddrades. Inga fynd framkom vid detta tillfälle (Anglert 1983). År 1989 uppfördes stall och ridhus i byns nordöstra utkant varför en arkeologisk förundersökning genomfördes. Inget av arkeologiskt intresse påträffades (Helgeson 1989). Strax nordväst om nybyggnationen företogs 1991, i samband med ett husbygge, en antikvarisk kontroll. Inte heller vid detta tillfälle påträffades något av antikvariskt intresse (Björk 1991).

Senaste arkeologiska undersökningen företogs 2008 i form av en schaktningsövervakning i samband med schaktning för fjärrvärme. Vid undersökningen påträffades strax norr om borgholmen raseringslager som kan sättas i samband med en ekonomilänga från 17 – 1800-talen. På borgholmen dirigerades schaktet om för att undvika ett område markerat som ruiner efter stenbyggnader på 1700-talskartorna. Dock påträffades en del rivningsmassor med medeltida inslag. I schaktet framkom även stenhällar som möjligen kan kopplas till den trädgårdsanläggning som är markerad på det historiska kartmaterialet.

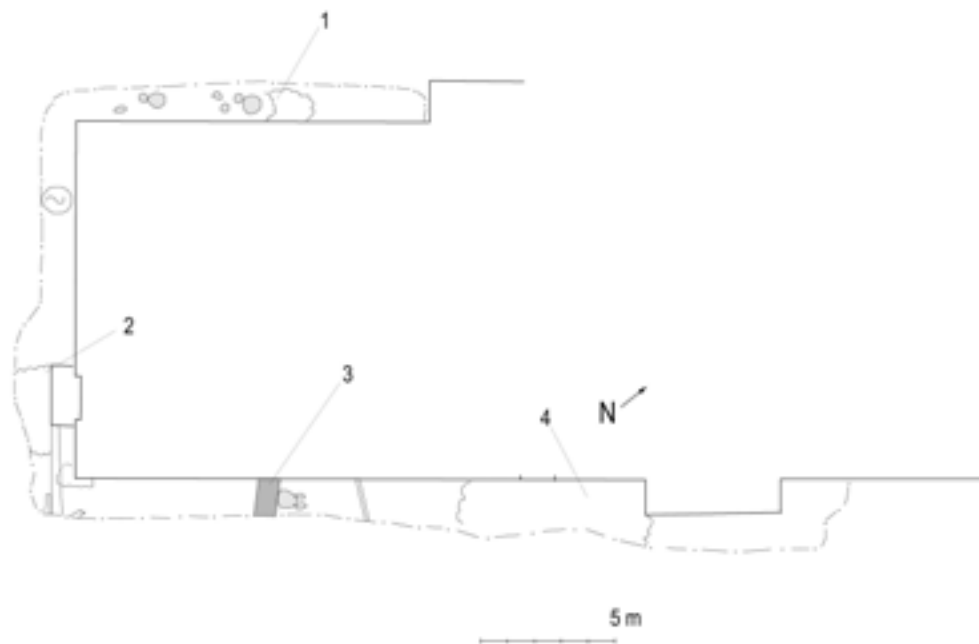

Fig. 4. Kontorsbyggnaden "Tage Sylwan" med dräneringsschakt. Schaktet var 0,1–1,4 m djupt. 1) Rivningsmassor med modernt och äldre tegel, samt vingtegel. Rivningsmassorna ligger utanför befintlig byggnad. 2) Rivningsmassor innehållande sten, Komsta kalk och kalkbruk . 3) Mur som fortsätter in under befintlig byggnad. 4) Mycket sten samt fynd av kakelugnsfragment och trefotsgryta.

Undersökningsresultat

Vid undersökningen övervakades de schakt som direkt berörde fornlämning RAÅ 13, det vill säga det schakt som passerade sydväst om kyrkans bogårdsmur och söderut samt ett schakt i bytomtens mellersta del, strax norr om dagens fotbollsplan (se fig. 3).

I schaktet vid bogårdsmuren (fig. 3:1) påträffades rester av något som sannolikt har varit en mur, möjligen en äldre bogårdsmur (fig. 4). Det framkom dock inga gravar på det som tolkades som insidan av muren. En bit söderut påträffades en mörkbrun äldre markhorisont med inslag av maskinslaget tegel (fig. 3:2).

Strax norr om dagens fotbollsplan grävdes en schaktsträcka (fig. 3:3), här påträffades inget av antikvariskt intresse.

Ute på borgholmen och runt kontorsbyggnaden, den byggnad som kallas Tage Sylwan, grävdes fortsättningen på tidigare påbörjade dräneringsschakt (se Kockum 2008). Den aktuella schaktsträckan grävdes kring byggnadens västra del. I schaktet påträffades rivningsmaterial, både äldre och yngre. Det yngre

Fig. 5. Ca 16 m väster om kyrkans bogårdsmur påträffades rester av en äldre mur.

Fig. 6 (vänster). Den påträffade muren från söder.

Fig. 7 (höger). Den påträffade muren från norr.

materialet härrör sannolikt från tidigare renoveringar av den befintliga byggnaden medan det äldre materialet bör komma från en tidigare bebyggelse, som inte avspeglas i det historiska kartmaterialet.

På den södra sidan av byggnaden påträffades en kraftig grundmur med nästan vinkelrät orientering mot den nuvarande byggnaden. Muren var svagt sluttande på den norra sidan och lodrät på den södra. På den norras sidan fanns tre tydliga skift av natursten och ett övre skift av komstakalk. Som bindemedel har använts lera och kalkbruk och som skolning har använts småsten och tegelfragment. Den tidigare byggnaden finns ej med i det historiska kartmaterialet och bör således dateras till senast 1700-talet.

Referenser

Anglert, M. Slutredovisning Bollerups borg 1983-03-08.

Björk, T. Anmälan av utförd arkeologisk undersökning Bollerup 3:1 1991-01-10.

Helgesson, B. Anmälan av utförd arkeologisk undersökning Bollerup 3:1 1989-01-13.

Wallin, J. 2007. Riddaren och gälkaren Tue Galens frälseuppror i Skåne år 1377 mot drottning Margrethe av Danmark. *Saxo. Kulturhistoria för Skåneland. Nr 19 Essäer.*

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	107045
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-74770-09
Datum för beslut:	2009-10-22
Projektnummer:	107045
Län:	Skåne
Kommun:	Tomelilla
Socken:	Bollerup
Fastighet:	Bollerups säteri 3:5
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 2D 0h
Koordinatsystem:	Manuell inmätning
X koordinat:	6,152,782.73
Y koordinat:	1,388,851.68
Höjdsystem:	Manuell inmätning
M ö.h.	ca 50 m ö.h.
Fältarbetstid:	12 h
Antal arbetsdagar:	3
Antal arkeologtimmar:	12
Antal maskintimmar :	Schaktningsövervakning
Exploateringsyta:	Schaktningsövervakning
Undersökt yta:	Schaktningsövervakning
Platschef:	Jan Kockum
Personal:	Jan Kockum
Projektgrupp:	–
Underkonsulter:	–
Uppdragsgivare:	Bollerups säteri 3:5
Tidigare undersökningar:	Kockum 2008
Fynd:	Luhmnr 32034, LUHM
Dokumentationsmaterial:	1 st situationsplan, 1st A3 ritning, 35 dt digitalfoton.
Kostnader:	26 600

Bilagor

Fyndlista

Fnr	Sakord	Material	Benämning	Beskrivning	Fyndomständighet	Antal/fragment
1	Kakel	Kakel	Fragment av kakelugn	Brunglaserat kakel	I schaktet vid kontorsbyggnaden (se fig. 4:4)	3
2	Gryta	Keramik	Yngre rödgods	Trefotsgryta	I schaktet vid kontorsbyggnaden (se fig. 4:4)	2

Sydsvensk Arkeologi AB Rapporter 2010

1. Vintrie Park - område C3, Bunkeflo sn, UN 2009, Kristian Brink
2. Kv. Nereus 1, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
3. Hedmanska gården, hus E., Malmö, FU 2010, Joakim Frejd
4. Skanör 40:3 och 40:4, Skanörs sn, FU 2010, Joakim Frejd
5. Fosie kyrka, Fosie sn, FU 2009, Per Sarnäs
6. Helsingborg, Gamla Staden 8:1, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
7. Litiska analyser, på uppdrag av Blekinge Länsmuseum, Anders Högberg
8. Baggers plats, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
9. Stora Hammar 16:136 – ledningsarbeten, Stora Hammar sn, FU 2010, Per Sarnäs
10. Järnålder i Kulladal, Fjälkinge sn, FU 2009-2010, Tony Björk
11. Kv. Kaninen, Malmö, SU 2010, Per Sarnäs
12. Kv. Frans Suell 14 i Malmö, Malmö, FU 2010, Jan Kockum & Lars Jönsson
13. Stadslämningar på Vä 66:2, Vä sn, FU 2010, Tony Björk
14. Härlöv 50:53, Kristianstad, FU 2010, Tony Björk
15. Renovering och dränering av Uppåkra kyrka 2009–2010, Uppåkra sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
16. Yngsjö S:25, Åhus sn, FU 2010, Jan Kockum
17. Tosteberga 2:49, Trolle-Ljungby sn, SU 2010, Tony Björk
18. Kv. Månen 4, Åhus, FU 2010, Tony Björk
19. Nedra Glumslöv, Glumslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
20. Fjärrvärme i Åhus medeltida gator, Åhus, FU 2010, Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Värmekulvert och dränering inom Bollerups säteri, Bollerup sn, FU 2009–2010, Jan Kockum

